

H. Nagy Péter: *Költészet és szövegköziség: Verstechnológiai paradigmaváltás a 20. század végi magyar lírában.* Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar, 2021. 306 p. ISBN 978-80-8122-386-0.

Kulcsár-Szabó Zoltán

H. Nagy Péter rendkívül kiterjedt, mind publikációs aktivitását, mind az érintett tárgyterületek távolságát tekintve ritka sokrétű munkásságának egyik legfontosabb tartományát a 20. (és egy ideje 21.) századi magyar költésztörténet alkotja. *Költészet és szövegköziség* című könyve, amely egyben habilitációs értekezése, monografikus igénnyel foglalja össze azokat a – részben évtizedekkel korábbra visszanyúló – eredményeket, amelyeket a 20. század utolsó évtizedeinek magyar lírájával kapcsolatos vizsgálódásai hoztak. A munka alaptézise szerint a nevezett időszakban egy „verstechnológiai paradigmaváltás” figyelhető meg, amelynek leírása két összefüggés kiemelését teszi szükségessé: egyfelől a szövegköziségét, amelynek jelentősége és viselkedésmódja (mindenekelőtt az emlékezés költői gesztusrendszerével való összeszövődése) elkülöníti az itt tárgyalt időszakot reprezentáló alkotásokat az intertextuális poétikák korábbi változataitól, másfelől pedig a „képi jelentésátvitelét” (14). Ez utóbbi kifejezés persze sokféle jelentéstartományt aktivál, például a retorikus nyelvhasználatét, a könyvben azonban mindenekelőtt a „technológiai” összefüggése domináns, vagyis az, hogy a költői képek létmódját illetően a tárgyalt időszakban és korpuszban az anyagi értelemben is konkrét képek, továbbá a technikailag előállított képek szabnak mintát a lírai szövegek vizuális komponensei számára.

A rendelkezésre álló hasonló irodalomtörténeti rendszerezésekre tett (kissé szórványos) utalásából az derül ki, hogy H. Nagy nem kezdeményez új történeti modellt a periodizáció tekintetében, ugyanakkor más fénytörésbe helyezi a meglévőket, hiszen jelentősen eltérő korpuszokon vizsgálja meg az említett paradigmaváltást. Feltűnően nagy szerepet tulajdonít a magyar nyelvű költészet (neo)avantgárd hagyományvonalának, ami kézenfekvő magyarázatra lel a „technológiai” aspektus kitüntetése által. A könyv bevezető okfejtései ugyan kitekintenek az 1960-as és '70-es évek költésztörténeti újításait reprezentatív módon illusztráló életművekre (Oravecz Imre, Orbán Ottó, Petri György, Tandori Dezső), mindazonáltal egy az ezek által megalapozottól részben eltérő vonulatot állítanak az előtérbe.

A munka kiindulásképpen Radnóti Miklós *Erőltetett menet* című költeményét elemzi, amely éppen a materiális és technikai sajátosságai (elsősorban a tipográfiai elrendezés szépen bemutatott szemantikai következményei) révén valóban megelőlegezi a későbbiek során kifejtett poétikai sajátosságok némelyikét (bár az avantgárd költészetfelfogáshoz csak nagyon közvetett kapcsolódási pontokat mutat fel). Az elemzés kitüntetett pozíciója mindazonáltal kissé indokolatlan marad, hiszen – és éppen ebben ismerhető fel a H. Nagy által felvázolt történeti mintázat egyedi vonása – a modern magyar költészet azon hagyományát, amelynek újrafelhasználásai felől a tárgyalt időszakhoz közelít, Ady Endre költészetében

azonosítja, amelynek jelenléte különösen a Domonkos Istvánnak, illetve Kovács András Ferencnek szentelt fejezetekben feltűnő.

A Domonkos *Kormányeltörésben* című poémájának szentelt (és elsősorban a szöveg intertextuális háttérére fókuszáló) elemzés követi a bevezető eszmefuttatásokat, ami azt sugallja, hogy ennek az 1971-es szövegnek, amelynek sajátossága, hogy ugyanúgy kapcsolódik a neoavantgárd poétikájához (amelyhez a *Új Symposium* alkotói köréhez tartozó lírikus mondhatni genetikusan is közel áll), mint a posztmodernség felé utat nyitó lírai törekvésekhez. H. Nagy gondolatmenetében a *Kormányeltörésben*, ha kimondatlanul is, egyfajta elágazási pontként szolgál, ahonnan kiindulva a paradigmaváltás két, egymással persze érintkező irányban követhető nyomon, egyfelől a neoavantgárd, másfelől a posztmodern poétikák alakulástörténeteként. Ami az előbbit illeti, ennek jut nagyobb terjedelem a kötetben, ugyanakkor itt merülhet fel leginkább az a kérdés, mennyire megosztható más elképzelésekkel az a válogatás, amelyet H. Nagy elvégez. A neoavantgárd vonulatot – Szombathy Bálint egy kötete és Juhász R. József költeményei, valamint Papp Tibornak a Radnóti-költemény hatástörténetében elhelyezett képversei (32–33) mellett – Zalán Tibor reprezentálja, akinek munkásságát a kötet hosszasan és meggyőző részeredményeket hozó versértelmezésekkel alátámasztottan méltatja, elsősorban a(z inter)medialitás (e téren pl. az akvarellmotívum [67–69], valamint a szonettformával kapcsolatos kísérletezések bemutatása [135–139] emelhető ki), illetve a lírai személyesség vonatkozásában (itt H. Nagy a költőről korábban írt monográfiájára alapoz: *Orfeusz feldarabolva*, Ráció, Bp., 2003).

A kötetet záró fejezetek térképezik fel az inkább a posztmodernség kategóriájához közel hozható kortárs életműveket. Itt, aligha vitatható módon, Kovács András Ferenc költészete áll a középpontban, amely tulajdonképpen alkalmat kínál az intertextuális emlékezet mibenlétének tárgyalására (legkésőbb ezen a ponton láthatóvá válik, hogy H. Nagy legfőbb értekezői erőssége talán éppen ezen a téren, az intertextuális viszonyok elemzésében tárulkozik fel), továbbá – inkább műfaji összefüggések nyomán – Orbán János Dénes néhány költeménye, valamint az életmű belső alakulását tekintve is tanulságos Tózsér Árpád, illetve Vida Gergely művei. Különösen az utóbbiakhoz fűzött kommentárok teszik láthatóvá azt a valóban több figyelmet érdemlő fejleményt, hogy a populáris kultúra kódjai egyre sokoldalúbban járulnak hozzá a kortárs költészet világainak alakításához. Kiemelendő továbbá, hogy az intertextuális szövegkapcsolatok elemzése rendre a hagyomány és a jelen közötti közvetítés kétirányúságára, a hagyományok képlékenységére vagy lezárhatatlanságára is rávilágítanak: egyszerűbben fogalmazva arra, hogy valamely hagyomány olykor éppen a fel- vagy megidézése révén tárja fel egy-egy jelentős, ám korábban nem észlelt aspektusát.

Azon alkotók köre, akikkel a munka részletesebben is foglalkozik, viszonylag egyedi válogatásról tanúskodik, ami, ha esetlegesnek nem is nevezhető, mégis némi magyarázatot igényel, amely feltárná a válogatás elveit, e tekintetben a munka azonban kevés eligazítást nyújt. Az elemzésre kijelölt korpusz sajátosságai hátrányokkal és előnyökkel is járnak: hátránya, hogy a kortárs magyar költészet bizonyos, élénk fogadtatásban részesülő fejleményeire kevesebb figyelem jut, előnye pedig – többek között – az, hogy fontos szerepet játszik benne a szlovákiai magyar

irodalom, mondhatni, ez kölcsönzi a perspektívát a magyar nyelvű líra utóbbi évtizedeinek alakulására vetett pillantás számára. A könyv, még ha túl sok szerepet nem is szán az ilyen kitekintéseknek, láthatóan figyelmet fordít arra is, hogy ezt a perspektívát a közép-európai kultúra komparatív kontextusába ágyazza. H. Nagy nem mulasztja el az állásfoglalást e regionális magyar irodalmi közeg sajátos problémái körül kibontakozott vitákban sem.

Összességében megállapítható, hogy H. Nagy Péter egyéni perspektívát felépítve, új eredményekkel gazdagította az elmúlt évtizedek magyar líratörténetének kutatását. A munka meggyőzően tanúsítja érzékeny szövegértelmezői attitűdjét, különösen éppen abban a két vonatkozásban (az intertextuális kapcsolatok értelmezése, illetve a versszövegek grafikus és intermedialis síkjainak elemzése terén), amelyek vizsgálódásaiban vezérfonalként szolgálnak.